

Lav på klipperne ved Jernkås

Søndag den 30. august havde Naturhistorisk Forening for Bornholm og Danmarks Naturfredningsforening Bornholm inviteret Lektor emeritus **Eric Steen Hansen** og Biolog **René Larsen Vilsholm** til at fortælle om de bornholmske laver i almindelighed og laverne på Jernkåsklipperne mellem Gudhjem og Melsted i særdeleshed.

Den umiddelbare grund til, at ekskursionen skulle afholdes netop denne dag var fra programlægningen af årets ekskursioner tilbage i januar den, at der på denne dag skulle offentliggøres en helt ny bog om de bornholmske laver med de to ekskursionsledere er hhv. forfatter og redaktør til.

Men året har vist, at man ikke mere skal tage alting for givet, og bogen er også en smule "Corona"forsinket med forventelig fremkomst i efteråret.

Da lav som plantegruppe forekommer noget vanskeligt håndterbart for de fleste naturhistorikere, må man med længsel se frem til netop denne bog, der i billeder og tekst behandler en stor del af de mest almindelige bornholmske arter.

René havde bragt en kopi af indholdet med til gennemsyn, og det ser lovende ud.

Indledningsvis kunne Eric Steen Hansen fortælle de 35 fremmødte deltagere, at han havde arbejdet med laver i 53 år og fortsat gør det som emeritus på Københavns Universitet.

Senest har han haft den glæde, at et internationalt forskningshold med kollegaer fra Japan, Korea, Ukraine, Ungarn og Sverige har opkaldt en lavslægt, **Erichansenia**, efter ham for at hædre ham for sin forskning i Grønlands laver især, men også laver generelt.

Nogle af slægtens repræsentanter, blandt andet **Erichansenia epithallina**, har han selv samlet ved Kangerlussuaq sammen med en anden art, **Caloplaca erichansenii**.

Lav er en gruppe organismer, der lever som dobbeltorganismer ved et samliv, en symbiose, mellem svampe og alger. Da alger indeholder klorofyl, er de i stand til at danne organisk stof ved fotosyntese. Det kan svampe ikke, og de må skaffe sig de nødvendige organiske stoffer fra algen. Til gengæld kan de skaffe algerne vand og opløste næringsalte, samt beskytte mod udtørring.

Lav kan som individer blive gamle, de vokser langsomt, højst en millimeter om året, og på Grønland har man anslået, at nogle laver kan være op til 6000 år gamle.

Der findes ca. 1000 arter af lav i Danmark, og da hovedparten af dem lever på klipper, finder man de fleste netop her på Bornholm.

Der er tidligere studeret laver herovre, idet den svenske botaniker **P J Hellbom** i 1890 udgav bogen "**Bornholms Lafflora**", og i den er medtaget laver, som f.eks. **Lungelav**, der ikke mere findes på øen.

Meget er sket i det bornholmske landskab de seneste 130 år, og derfor er det særdeles ønskværdigt, at en ny bog er på trapperne.

Klipperne ved Jernkås er et fortrinligt sted til at blive klogere på laver. Kigger man lidt nøjere på klipperne, imponeres man over den mangfoldighed af forskellige former og farver.

Laver fordeler sig nemlig i forhold til luftens og vandets indhold af salt.

Yderst og i vandoverfladen finder man **bølgeslagszonen**. Over den **bølgesprøjtszonen** og længst oppe og i betragtelig afstand fra havets påvirkning **saltstøvszonen**.

Af bekvemmelighedsårsager fik vi ikke botaniseret i hverken bølgeslagszonen eller bølgesprøjtszonen, men de karakteristiske zoner med forskellige laver kunne tydeligt erkendes på afstand.

Strand-Vortelav, *Hydropunctaria maura* er den dominerende art, sort og glinsende i bølgeslagszonen, hvorfor dette bælte også er benævnt "maurabæltet".

I bølgesprøjtszonen er det den svagt gule, **strand-orangelav**, *Flavoplaca marina*, der er fremtrædende, medens man højere oppe på klipperne i saltstøvszonen noterer store sammenhængende bevoksninger af **klippe-grenlav**, *Ramalina siliquosa*.

Kyst-væggelav, *Xanthoria aureola* er en lav, der har betydet meget for kunstmaleres forståelse af de bornholmske kystklipper, gult og kontrastrigt.

Da **kyst-væggelav** ynder kvælstof, forekommer det hyppigt på klipper i saltstøvszonen, hvor fugle, og i dette tilfælde især de store sølvmåger holder til og skider! Men, ikke kun langs kysten, også inde i land træffer man hyppigt på disse kvælstofelskende, nitrofile, planter.

På jernkåsklipperne i øvrigt, var en af de dominerende arter den grå *Lecanora rupicola*, **stengærdekantskivelav**, samt den lidt mere gullige **tykløvet kantskivelav**, *Protoparmeliopsis macrocyclos*. **Pudeæggeblommelav**, *Candelariella coralliza* sås mellem disse lyse laver, og på de mere stejle sider af klipperne sad **glat navlelav**, *Umbilicaria polyphylla* og *Lasallia pustulata*, **buklet navlelav**. Sidstnævnte art vokser også på skrånende flader, hvor vandet løber ned.

Gulgrøn landkortlav, *Rhizocarpon geographicum*, gjorde sig til kende som små afgrænsede gule pletter mellem alle de andre lysere laver. Den har været med i et rumforsøg, hvor man har efterprøvet lavers kuldolerance ved at have den placeret udvendigt på en rumkapsel under en rumfærd i rummet. Efter hjemkomsten til jorden levede den videre, som om intet var hændt.

Messing-skållav, *Xanthoparmelia conspersa*, er let kendelig ved sin messinggule farve i modsætning til den brunfarvede art, **knudret skållav**, *Xanthoparmelia loxodes*, der også er almindelig på Jernkåsklipperne.

Anaptychia runcinata, **brun frynselav** samt en hel del andre arter blev præsenteret for de forsamlede ekskursionsdeltagere, der hurtigt lod sig imponere over det store artsopbud, disse klipper kunne fremvise.

Anaptychia runcinata, **brun frynselav**

Xanthoparmelia conspersa, **messing-skållav**

Eric Steen Hansen, der gik i spidsen for den ene halvdel af ekskursionsdeltagerne, kastede på et tidspunkt et flygtigt blik til Ertholmene, der også glimrer med en enestående forekomst af laver.

Ligeledes omtalte han de bornholmske stenløkkers store forekomst af forskellige former for egnspecifikke laver – og så var der ikke nævnt et eneste ord om den store gruppe, der går under betegnelsen **Rensdyrlaver!** Vil man studere disse nærmere er det en god idé at gå på jagt i de bornholmske heder, klitter og fyrreplantager.

Kyst-væggelav, *Xanthoria aureola*.

Gulgrøn landkortlav, *Rhizocarpon geographicum*

Bogen om Bornholms Laver er virkelig en længe ønsket bog at få på gaden, og de to ledere kunne afslutningsvis bekræfte, at det vil ske indenfor nær fremtid. – Når det sker, vil man med bogen i hånden kunne bestemme de laver, der er afbilledet i denne omtale af ekskursionen!

